

Met beschouwingen, analyses en opinies van originele denkers – zeker niet altijd partijgenoten! – heeft de redactie van *idee* de 5 richtingwijzers getoetst aan theoretische kritiek en maatschappelijke ontwikkelingen. De laatste van een serie van vijf nummers ligt nu voor u. Daarom een korte terugblik op de verschillende nummers¹ en een toets aan de oorspronkelijke gedachte.

door Joris Backer en Constantijn Dolmans

Richtingwijzers zijn geen geloofsartikelen

Voor het laatste verkiezingsprogramma (2006) formuleerde de Permanente Programmacommissie van D66 vijf Richtingwijzers. Die vijf richtingwijzers reflecteren onze ideeën en uitgangspunten in 'gecondenseerde' vorm. Zij geven richting aan de keuzes waarvoor partij en haar volksvertegenwoordigers geplaatst worden in deze snel veranderende wereld. In de redactie van *idee* ontstond de gedachte dat deze vijf richtingwijzers ook een leidraad kunnen zijn om het gedachtegoed van D66 systematisch te bespreken aan de hand van bijdragen van auteurs en interviews. Daarmee willen we het debat in de partij stimuleren. De blijvende waarde is verder dat een selectie van deze teksten door het Kenniscentrum kan worden ingezet om de richtingwijzers in partijdiscussies verder te verdiepen. De bespiegelingen in de vijf opeenvolgende nummers van *idee* illustreren dat de vijf richtingwijzers een onlosmakelijk geheel vormen. De bijdragen per richtingwijzer onderstrepen dat wij politiek niet versmallen tot het economische

verdelingsvraagstuk. Ons sociaal-liberale gedachtegoed is veelzijdiger en vollediger. Met het hernieuwde elan in de partij – en met veel denkkracht van binnen en buiten de partij – zijn we aan de slag gegaan.

Vertrouw op de eigen kracht van mensen

In het eerste nummer van de reeks zetten een aantal auteurs vraagtekens bij de autonomie van het individu, dat sterk centraal stond in het Essay van de Permanente Programmacommissie ('Sociaal-liberale Grensverkenningen'). Er is een spanningsveld tussen de eigen kracht van mensen en de invloed van hun sociale omgeving. 'Het talent om eigen overtuigingen te ontwikkelen en het eigen leven in die zin te leiden, krijgt de mens niet met de geboorte mee. Hij moet ze leren' (Höffe). Uit neurologisch onderzoek blijkt dat omgevingsfactoren een grote invloed hebben op de ontwikkeling van menselijke hersenen. Daarom staat geen enkel mens op zich. 'De grenzen van ons zelf zijn

zeer poreus' (Slob). De meeste auteurs pleiten daarom ook niet voor een soort laat-maar-waaien-liberalisme waarin ieder op zijn eigen kracht boven moet zien te komen. Veeleer roept de richtingwijzer op om te kijken welke maatschappelijke arrangementen de eigen kracht van mensen belemmeren of zelfs ondermijnen (Frissen). Onze politieke opdracht is dan om deze belemmerende en ondermijnende arrangementen, regels en systemen, uit de weg te ruimen zodat mensen hun eigen kracht verder kunnen ontplooiën om zo verder te komen in het leven.

Beloon prestatie en deel de welvaart

Het tweede thema richt zich nog verder op het raakvlak tussen individu en maatschappij. Het gaat over rechtvaardigheid en het creëren van gelijke kansen. In het huidige rechtvaardigheidsconcept van sociaal-liberalen speelt het onderwijs en het ontwikkelen van talenten een hele belangrijke rol. De auteurs geven veel praktisch inzicht in hoe er een evenwicht bereikt zou moeten worden tussen gelijke (onderwijs-) kansen en de waardering van verschillen in talent. Talenten kan je ook verder ontwikkelen en dat is niet alleen een kwestie van geluk (Huijjer). Het kort houden van talent is onrechtvaardig en daarmee schiet de samenleving zichzelf in de voet (Van Witteloostuijn). Zowel liberalen als sociaal-democraten lopen weg met de rechtvaardigheidstheorie van Rawls over het belonen van prestaties en het delen van de welvaart. Filosoof Van den Brink wijst er echter op dat Rawls zelf later tot het inzicht kwam dat geen enkele rechtvaardigheidstheorie eeuwigheids-waarde heeft. Sociale rechtvaardigheid is geen universeel concept maar de praktische uitkomst van een open debat tussen redelijke mensen. Onze politieke opdracht is dan dat we verschillen waarderen, en dus niet moeten wegstoppen of benadrukken maar ze onder ogen moeten zien en er op redelijke wijze mee om dienen te gaan.

Denk en handel internationaal

Toen het derde nummer geschreven werd, was de kredietcrisis al even bezig maar had nog niet de omvang bereikt die het nu – najaar 2008 – heeft. In de bijdragen klinkt veel kritiek door op te verdoorgesloten liberalisering (Scheffer, Van Witteloostuijn). Tegelijkertijd is er niemand die

pleit voor een gesloten houding. Er zijn goede voorbeelden uit andere landen op het gebied van onderwijs, integratie, kinderopvang en burgerrechten waarvan Nederland nog iets kan leren. Andere auteurs maken een nuchtere analyse van de stand in de wereld en wijzen vervolgens op de noodzaak tot een Europese aanpak en verdere internationale coördinatie. 'Zonder Europa geen veiligheid' (De Wijk). Onze politieke opdracht is vooral minder ideologisch gerichtheid en meer pragmatisch kijken naar waar we effectief kunnen zijn in de wereld en waar we iets van elkaar kunnen leren. Gezien de huidige omstandigheden waarin de financiële crisis doorzet blijkt dit van voorspellende waarde te zijn geweest.

Koester de grondrechten en gedeelde waarden

Zoals Marijke Mous in haar column zo mooi weet te formuleren, het is met deze richtingwijzer als met de Bijbel: je moet niet lezen wat er staat maar lezen wat er bedoeld wordt. Botsende grondrechten leiden tot een kakofonie en heftige maatschappelijke discussies (Engels). Het gaat er dan ook niet om mensen te veroordelen als ze bepaalde waarden niet delen. Deze richtingwijzer is vooral een pleidooi voor wederzijdse tolerantie (Pechtold en Van Egmond). Die tolerantie en verdraagzaamheid betekenen dat mensen meer empathie zouden moeten tonen (De Heide), zich wat meer zouden moeten verplaatsen in andersdenkenden in plaats van alleen maar oordelen en veroordelen. In politieke termen vraagt het niet om het opleggen van gemeenschappelijke waarden vanuit de politiek maar om een terughoudende toepassing van het recht en om de eigen ontwikkeling van burgerschap (Hertogh). Onze politieke opdracht is dan met name het beschermen van het individu tegen de willekeur van de staat (o.a. privacy) en het scheppen van de voorwaarden waardoor mensen zelf aan hun burgerschap invulling kunnen geven.

Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Het streven naar duurzaamheid en harmonie omvat de ecologische, economische en sociale dimensies. Ook hier zien we een centraal thema terugkomen; waar ligt de grens tussen het

individuele en het gemeenschappelijke? En is harmonie wel een bruikbaar begrip, is er niet veel meer sprake van een synthese op basis van een strijd tussen deelbelangen of wereldbeelden? De diverse auteurs geven in dit nummer – u heeft het net zelf kunnen lezen – diverse routes om een meer duurzame en harmonieuze samenleving te bereiken. De politieke opdracht voor D66 is om op basis van deze inzichten verder te gaan met het ontwikkelen van een duidelijke, integrale visie op duurzaamheid. En dat vergt zeker nog wat debat in de partij. Op het Najaarscongres 2008 zal dit thema centraal staan en het Kenniscentrum wil deze richtingwijzer daarop volgend nog verder uitwerken.

Richtingwijzers geen geloofsartikelen

De richtingwijzers zijn nooit bedoeld als geloofsartikelen, ze zijn niet uit steen gehouwen. Ze geven vertegenwoordigers van D66 richting in de dagelijkse politieke praktijk, een handvat om los te komen van dagelijkse politieke perikelen.

Ze vormen daarbij geen dogma's maar een hulpmiddel en een uitdaging tot nadenken en reflectie. Die uitdaging hebben de verschillende auteurs van binnen en buiten D66 het afgelopen jaar opgepakt. Dit afsluitend artikel bij de serie over de vijf richtingwijzers doet zeker geen recht aan de bijdragen van al die auteurs. De bijdragen zijn dan ook eigenlijk te waardevol om zo maar even samen te vatten. Maar uit de diversiteit van bijdragen is wel een rode draad te halen. Het gaat niet om het uitdiepen van ideologische beginselen, om de exegeese. Het gaat erom dat de oplossingen die politici aandragen een antwoord geven op werkelijk bestaande problemen. De lakmoesproef bij alles wat we vinden moet zijn: werkt het? Juist deze pragmatische vertaling van onze sociaal-liberale idealen onderscheidt D66 van anderen.

Joris Backer is lid van het Landelijk Bestuur en Voorzitter van de Permanente Programmacommissie/Kenniscentrum.

Constantijn Dolmans is redactievoorzitter van *idee*.

1. De diverse citaten en verwijzingen zijn uit de idee no's 1 -5 (2008).

Van Lierop

